

Anders Åslund: The Last Shall Be the First: The East European Financial Crisis

Peterson Institute for International Economics, Washington, DC, 2010, 136 oldal

Anders Åslund a posztoszocialista országok rendszerváltás utáni gazdasági helyzetének egyik legelismertebb szakértője: volt kormánytanácsadó Oroszországban, Ukrajnában és Kirgizisztánban, Svédország diplomáciai képviselője – többek között – Lengyelországban és Moszkvában. Az Orosz Tudományos Akadémia tagja, a kirgiz nemzeti egyetem tiszteletbeli professzora és a kijevi közgazdasági egyetem kuratóriumának társelnöke. Jelenleg a Peterson Institute for International Economics munkatársa és a Georgetown Egyetem tanára.

Legújabb könyvében Anders Åslund arra vállalkozik, hogy áttekintse a 2008 és 2010 közötti pénzügyi világválság tíz új kelet-európai EU-tagállamra gyakorolt eddigi és jövőben várható hatásait, valamint megfogalmazza a régió válságkezelésének – a több szempontból hasonló gondokkal küszködő Portugálián, Írországon, Görögországon és Spanyolországon keresztül – az Európai Unió egésze számára fontos tanulságait. Globális események vizsgálatakor a főáramú elemzések többnyire csak mellékesen foglalkoznak ezzel az elenyésző világ gazdasági súlyú régióval, holott a térség felzárkózása a legtöbb szakértő szerint pozitív hatással lenne az Európai Unió egészének működésére és stabilitására. Különösen ritka, hogy a gazdasági kapcsolatok intenzívebbé válásának előnyeit a piacelemzők ne csak szűken vett befektetési és kereskedelmi szempontból közelítsék meg, hanem messze ható politikai következményekre is rámutassanak; Åslund kötete ezt a hiányt igyekszik pótolni, amikor a 2008–2010 közötti gazdasági válság hatásait komplex politikai-gazdasági megközelítéssel, a belső viszonyok és a környezet közötti hatásokra reagálva értelmezi.

A merész címválasztás által keltett várakozásokat a könyv viszonylag rövid terjedelme miatt természetesen nem elégítheti ki maradéktalanul: a szerző az érveléséhez szükséges eseményekre összpontosít, és számos kockázati tényezőre nem tér ki – így következtetései sokszor csak részben tekinthetők bizonyítottak. Érthető, hogy a válság okait és kibukkanásának körülményeit összefoglalva csak a legfőbb mozzanatokat említi, hiszen nem ez az értekezés fő területe. Azonban a tíz keleti EU-tagállam áttekintésére sem jut megfelelő tér, pedig erre kétségtelenül szükség lenne a címben kijelölt feladat végrehajtásához: a régió egészének versenyképességéről nem vonhatók le messzemenő következtetések az egyes államok intézményrendszerének részletes tanulmányozása nélkül. Éppen emiatt juthatott a szerző arra a – szerintünk nem helytálló – következtetésre, hogy a növekedésnek az országcsoport egészében inkább külső, mint belső kockázatainak vannak. A valutatanácsot működtető, rögzített valutaárfolyammal rendelkező balti államok és Bulgária kiemelkedő választói támogatással rendkívüli belső kiigazítást tudtak végrehajtani az állami költségvetés kiadásainak csökkentésével és bevételeinek növelésével, így a válság legsúlyosabb szakaszában elejét tudták venni a valutaleértékelésnek; ez a külső körülmények javulásával jó eséllyel előnyükre fog válni. Az országcsoporton belül a lebegő árfolyamrendszert alkalmazó államok kiemelkedő versenyképessége viszont korántsem egyértelmű, amit nagyobb gazdasági súlyuk ellenére végső következtetésében mintha figyelmen kívül hagyta a szerző.

A nemzetközi együttműködés, a nemzetközi szervezetek hatékony közbelépése a válságkezelés sikerének elengedhetetlen feltétele volt mindegyik keleti EU-tagállamban. A szerző kiemeli, hogy a tőkepiaci likviditás zuhanásának és az adóssághoz való általános megemelkedésének idején külső segítség nélkül nehéz lett volna elérni, hogy a régióban meghatározó nyugat-európai bankok ne vonuljanak vissza a periféria országaiból, és a bajba jutott gazdaságok ne váljanak fizetésképtelenné. Szakértőinek felkészültsége miatt az IMF bizonyult alkalmasnak a vezető válságkezelő szerepre; az Európai Unió, különösen a Bizottság pedig követte és kiegészítette a válságkezelő programokat. Ezt a szereposztást az európai válságkezelés modelljének minősíti a szerző, és az Európai Központi Bank tétlenségét az egységes Európai Unió szellemiségével ellentétes, a „kétsebességű EU” szemléletének megnyilvánulásaként írja le.

A könyv legrövidebb – egyúttal legmeglepőbb, legtöbb kérdést felvető – fejezete Kelet-Európa válságreakcióit a jobbközép pártok térnyerésének tulajdonítja; a jobbközép erők választási sikerét pedig a piaci viszonyok következetesebb érvényesülését igénylő, a részérdekeket háttérbe szorító választói magatartással magyarázza. A megszorításokkal szemben valóban nem volt jelentős társadalmi ellenállás a régióban, sőt a balti államokban – a politikatudomány által válsághelyzetben instablnak tekintett – koalíciós kormányok jártak az élen a központi kiadások csökkentésében, ami széles körű konszenzus nélkül elképzelhetetlen lett volna. Ugyanakkor ha a szerző a jobbközép kormányzást tekinti a fegyelmezett, pragmatikus gazdaságpolitika zálogának, ezzel fenntarthatatlannak ítéli a kelet-európai baloldali pártok által képviselt gazdasági irányvonalat? Ha valóban a piaci folyamatok erősítése a felelős választói magatartás a magas közkiadásokkal szemben, és a kelet-európai fejlemények példaértékűek az eurózóna tagjai számára – ami Åslund könyvének központi üzenete –, abból következik, hogy a 2008–2010-es válságnak együtt kell járnia a jóléti állam válságával egész Európában?

Åslund foglalkozik a válság eurózónán belüli, pontosabban Görögországot érintő következményeivel. Görögország sohasem teljesítette a maastrichti kritériumokat: 1990 és 2009 között évi átlagban 7,3 százalékos volt a költségvetési hiánya, és a GDP 94 százalékánál sohasem sülyedt lejjebb az államadóssága. Az EU mégsem követelt Görögországtól változtatásokat, ahogyan lényegében az eurózóna egyetlen olyan tagjától sem, amelyik megsértette a kritériumokat. Åslund itt rámutat a „kétsebességű EU”-szemlélet teljes megalapozatlanságára: kizárólag még a csatlakozás előtt álló, az euróövezetbe csatlakozni kívánó országok igyekeztek felelős, a közösségi szerződésekből foglaltaknak megfelelő fiskális politikát folytatni. Úgy tűnik, a válság végül kikényszeríti, hogy a tagállamok a csatlakozást követően is törekedjenek a maastrichti kritériumok, valamint a stabilitási és növekedési paktum által támasztott fiskális szabályok betartására, ahogy a csatlakozni vágyó kelet-európai államok tették. Ám a szerző azon ajánlása, hogy a lemaradó tagállamok követendő példaként tekinthetnének az újonnan csatlakozott kelet-európai EU-tagállamok csoportjára, túlságosan általános: a jelentősebb keleti EU-tagok – Lengyelország, Csehország és Magyarország – még igen messze vannak a kritériumok teljesítésétől, és nem is igyekeznek áttérni a közös valutára, alapvetően kérdésessé téve a Kelet-Európa szigorú fiskális politikájáról szóló érvelést. Ráadásul a szerző álláspontját alátámasztó „belső leértékelés”, azaz a bérek és a központi költségvetés kiadásainak visszafogása – talán a rögzített árfolyammal rendelkező kelet-európai országok kivételével – Európa-szerte nagy társadalmi ellenállásba ütközhet.

Összességében a kötet tág horizontú képet rajzol fel a keleti EU-tagállamokban a 2008 és 2010 között lejárt gazdasági eseményekről és következményeiről, de éppen ez a széles látókör okozhat problémát az olvasó számára: túlságosan nagy vállalkozás túlságosan rövid terjedelemben – ennek okán a szerző következtetéseit sem indokolja minden kétséget kizáróan. Minden kritika ellenére Anders Åslund felhívja

a figyelmet a kelet-európai országok válságának legfőbb kérdéseire, jelentős további kutatást igénylő területekre mutat rá, és elgondolkodtat Európa államainak várható viszonyairól.

Sághy Balázs

Sághy Balázs, Budapesti Corvinus Egyetem.

NYÁRI MŰHELY

Az MTA Közgazdaságtudományi Intézete idén augusztus 22–22-én rendezi a Nyári Műhelyt a külföldön PhD-fokozatot szerzett vagy még tanulmányaikat folytató, többnyire most is külföldön dolgozó magyar előadók részvételével. Az előzetes program, ami még valószínűleg bővülni fog:

CZIRÁKI PÉTER (Tilburg University): The Benefit of Foresight: Insider Trading in Affected Industries before And During the 2007–2008 Financial Crisis

GALAMBOS ÁDÁM (Lawrence University): The Complexity of Nash Rationalizability

IARA ANNA (European Commission)–G. B. WOLFF: Rules and Risk in the Euro Area

LACZÓ SAROLTA (UCLA): Living Arrangements and Labour Supply: Evidence from the United Kingdom

SEBESTYÉN SZABOLCS (Catholic University of Portugal)

SEBREK SZABOLCS (Navarra Egyetem)–M. GIARRATANA: Location Choices of External Technology Search: the Role of Upstream and Downstream IPR Assets

SOMOGYI RÓBERT (Paris School of Economics)–VINCZE JÁNOS: Price Rigidity and Strategic Uncertainty: An Agent-based Approach

VÍGH MELINDA (Amszterdam): Shocks or Measurement Error? Evidence from asset accumulation in Ethiopia

ZAWADOWSKI ÁDÁM (Boston University)–M. OEHMKE: Positioning in the CDS Market: Evidence from the DTCC Data

A Műhely nyelve angol és magyar. ♦ Helyszín: MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 1112 Budapest, Budaörsi út 45. 807-es terem. ♦ Minden előadás egy órát kap: 30-35 perc maga az előadás, amit egy felkért hozzászólás, majd vita követ. ♦ A Műhely programja nyilvános, minden érdeklődőt szívesen látunk. A Műhely részletes programja a http://econ.core.hu/ese meny/nym_hun.html címen található, ahova az előadandó tanulmányokat is folyamatosan feltöltjük. ♦ A Műhely megrendezéséhez a Magyar Nemzeti Bank nyújt anyagi támogatást.